

**KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO
WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW**

3. Miejscowość

WAPNO

21537

1. Nazwa

2166/1

**MŁYN SOLNY
w zespole Kopalni Soli Wapno**

2. Czas powstania

**1929–1930/
/1959–1960/
/60.–80. XX w.**

4. Adres

**ul. Solna 1
62–120 Wapno**
nr ewidencyjny działki 149/44
nr księgi wieczystej

11. Widok młyna od zachodu, plan orientacyjny i rzut przyziemia młyna solnego

5. Przynależność administracyjna

województwo **wielkopolskie**
powiat **wągrowiecki**
gmina **Wapno**

6. Współrzędne geograficzne

N 52° 54' E 17° 28'

7. Poprzednie nazwy miejscowości

Wapno/Neusalzhof

8. Właściciel i jego adres

**Starostwo Powiatowe w Wągrowcu
Ul. Tadeusza Kościuszki 15
62–100 Wągrowiec**

9. Użytkownik i jego adres

**Starostwo Powiatowe w Wągrowcu
Ul. Tadeusza Kościuszki 15
62–100 Wągrowiec**

10. Formy ochrony

Nr rej.: 1057/Wlkp/A z 5.06.2018 r.

Dzieje górnictwa/kopalni soli w Wapnie. Początki górniczej eksploatacji soli w Wapnie łączą się nierozdzielnie z prowadzonym tu już w pierwszej połowie XIX w. wydobywaniem gipsu. Eksploatacja minerału metodą odkrywkową została zapoczątkowana w 1828 r. przez ówczesnego właściciela Wapna, Floriana Wilkońskiego, a kontynuowano ją przez całe XIX stulecie. Na przełomie XIX i XX w. system eksploatacji gipsu został udoskonalony, wprowadzono też wydobywanie podziemne oraz mechaniczną przeróbkę bezpośrednio na miejscu. Wyczerpywanie się położonych płycej złóż gipsowych i bezskuteczne próby udostępnienia minerału na większej głębokości doprowadziły ostatecznie do zaniechania wydobywania gipsu i zamknięcia kopalni w 1931 r. W tym czasie jej właścicielem, od 1929 r., była już należąca do belgijskiego koncernu Ernsta Solvaya firma Zakłady „Solvay” w Polsce z siedzibą w Warszawie, prowadząca także pobliską fabrykę sody w Mławach koło Inowrocławia, ale także słynne zakłady sodowe Solvaya w Krakowie czy też olbrzymią cementownię w Grodźcu (ob. dzielnica Będzina). Przedsiębiorstwo Solvaya znane było wtedy w Polsce głównie właśnie z produkcji soli, sody i cementu.

Równolegle z wydobywaniem gipsu natrafiono w Wapnie również na śladowe ilości solanki. Było to związane z budową geologiczną terenu, gdyż gips tworzy zawsze charakterystyczną czapę (osłonę) na wysadzie solnym, co zaobserwowano również w Wapnie. Poszukiwania soli w miejscowości zapoczątkowano jeszcze za czasów rodziny Moszczeńskich, będącej kolejnymi po Wilkońskim właścicielami miejscowości (aż do lat 80. XIX w.). Później (od 1897 r.) poszukiwania i eksploatację kontynuowała bydgoska firma Ludwiga Bollmanna – Wapieńskie Zakłady Gipsowe Bollmann i Spółka (*Wapnoer Gypswerke Bollmann & Co.*), działająca od 1904 r. pod szyldem Wapieńska Kopalnia Gipsu S.A. (*Wapnoer Gypsbergwerke Aktien-Gesellschaft*).

Dokończenie tekstu rubryki w załączniku nr 1

Sytuacja: Młyn solny stanowi jądro zabudowań dawnej kopalni soli, ulokowanej w południowo-zachodniej części miejscowości, przy ob. ul. Solnej nr 1 względnie szosie z kierunku Janowca Wielkopolskiego do Wapna tudzież Kcyni. Młyn solny położony jest dłuższą osią w linii wschód – zachód i od północy zwarty jest z budynkiem łamaka, zaś od południa – za pomocą dwóch estakad/galerii komunikacyjnych – spięty został z równoleżnikowym kompleksem magazynów soli oraz worków na sól i skażalni/denaturyzacji soli. Po stronie północnej młyn solny otoczony jest przez wolnostojące budynki parowej maszyny wyciągowej, dalej zabudowań straży ogniowej, zaś od północnego wschodu stoi dawna szatnia górnicza z łaźnią, ob. biura firmy Gipsico. Po stronie wschodniej budynek młyna zwarty został po 1945 r. z basztową klatką schodową i szybem windowym przez hale remontowymi wagonów, zaś jako wolnostojące budowle funkcjonują parterowa i podłużna w rzucie hala lokomotywni prostokątnej, a nieco dalej istnieje wysoki moduł kotłowni parowej z kominem przemysłowym, zaś całość terenu stanowi tu przestrzeń po kopalnianej bocznicy kolejowej. Od strony zachodniej funkcjonują m.in. obszerny w rzucie warsztat ślusarski, a dalej powojenny magazyn soli oraz zabudowania technologiczne związane z produkcją chemii budowlanej. Od południa moduł młyna otacza przestrzeń dawnej bocznicy kolejowej, nad którą przerzucone są dwie estakady komunikacyjne, spinające młyn z budynkiem składu worków na sól oraz budynkiem skażania soli, pomiędzy które wpisane zostały parterowe hale magazynów soli.

Materiał, konstrukcja, technika: Obiekt wzniesiony przy użyciu niekonwencjonalnych (dla międzywojennej Polski) technologii budowlanych (żelbetowy ustrój ramowy), choć znanych wówczas oczywiście w budownictwie o przeznaczeniu industrialnym. Podstawowy budulec to: żelbet, beton, cegła i drewno oraz papa bitumiczna. Ściany z cegły ceramicznej i żelbetu, wyniesione na fundamentach żelbetowych; stropy i stropodach żelbetowe; dach kryty papą bitumiczną; posadzki cementowe; schody drewniane, stolarka okienna i drzwiowa drewniana. W latach 60. XX w. od wschodu do młyna dostawiono prostopadłościenny, ceglany blok klatki schodowej z szybem windowym, ze schodami i pomostami wykonanymi tu z żelbetu. Natomiast wykonane w podobnym czasie (60.–70. XX w.) dodatkowe zadanie dla wagonów, po stronie wschodniej młyna, posiada zróżnicowaną konstrukcję, w której wyróżnić można m.in. stalowe słupy nośne, fragmenty ścian ceramicznych w stalowej konstrukcji ryglowej, blaszane opierzenia ścian etc.

Ściany: Zredukowane wewnątrz do niezbędnego minimum; ustrój nośny budynku stanowi żelbetowa konstrukcja ramowa osadzona na regularnej siatce żelbetowych słupów nośnych, posadowionych na grzybkowych fundamentach stopowych; od zewnątrz żelbetowy szkielet od wysokości kondygnacji piętra został zamknięty ścianami obwodowymi wybudowanymi z cegły ceramicznej licówki na zaprawie cementowo-wapiennej w wążku kowadełkowym; w strefie przyziemia przestrzenie międzysłupowe po obwodzie budynku zamknięto wtórnie dopiero po 1945 r., a ich wypełnienie stanowią różnego typu bramy stalowe, ściany z cegły ceramicznej na zaprawie cementowo-wapiennej, bloczków betonowych czy też luksferów (elewacja południowa młyna); wewnątrz występują wykonane wtórnie i jedynie incydentalnie niewielkie fragmenty ścian o konstrukcji ceramicznej i betonowej; budynek klatki schodowej z szybem windowym z lat 60. XX w. dostawiony od wschodu posiada ściany ceramiczne, wykonane z cegły licówki (częściowo wiśniówka) na zaprawie cementowo-wapiennej, z zastosowaniem wiązania kowadełkowego; ściany dobudowanej od wschodu hali wagonowej wykonane są częściowo w stalowej konstrukcji ryglowej z wypełnieniem cegłą ceramiczną oraz stalowe, blaszane i betonowe z płyt prefabrykowanych, w starszej części z lat 60. XX w. zastosowany stalowy ustrój nośny w postaci spawanych słupów konstrukcyjnych.

Dokończenie tekstu rubryki w załączniku nr 2

14. Kubatura XXXXXX m ³	15. Powierzchnia użytkowa XXXXX m ³	16. Przeznaczenie pierwotne Budynek młyna solnego do przeróbki mechanicznej urobku (soli)	17. Użytkowanie obecne Budynek nieużytkowany
18. Stan zachowania <p>W budynku młyna nie przetrwały żadne elementy oraz urządzenia historycznego wyposażenia technologicznego z okresu międzywojnia (oraz późniejsze), pozwalające na zilustrowanie mechanicznej obróbki soli (produkcji soli), czyli historyczną funkcję obiektu. Pod względem konstrukcyjno-budowlanym obiekt znajduje się w zróżnicowanej kondycji technicznej. W najgorszym stanie jest część stropów, które częściowo są pozrywane, w innych miejscach widoczna jest wyraźna korozja stalowego zbrojenia i silne odparzenia betonu. Uszkodzenia i zniszczenia stropów stanowią w dużej mierze następstwo nieszczelności stropodachów i zaciekania dachów nad korpusem młyna. Żelbetowy ustrój ramowy jest stabilny i nie wykazuje oznak osiadania bądź zniszczenia (widoczne jedynie odparzenia betonu na skorodowanym zbrojeniu), gwarantując stabilność obiektu jeszcze przez kolejne lata. Wypełnienie zewnętrznych kwater ustroju ramowego murem ceramicznym (ściany obwodowe) ma zróżnicowany stan zachowania. W większości lico muru i struktura wiązania cementowo-wapiennego bez zarzutu, ale część ścian osłonowych – z reguły wykonanych bądź rekonstruowanych po 1945 r. – posiada cegły ceramiczne w bardzo wysokim stopniu zerodowane, niekiedy wręcz samoczynnie rozsypujące się (tak silnie zniszczone cegły występują m.in. w obrębie stalowej konstrukcji ryglowej muru z lat 60. XX w. rozbudowanej hali postojowej dla wagonów od wschodu młyna).</p> <p>Budynek w znacznym stopniu pozbawiony jest oryginalnej stolarki okiennej, zastąpionej luksferami, nie posiada również oryginalnej stolarki drzwiowej. Dobudowana w latach 60. XX w. baszta z klatką schodową i szybem windowym przy wschodniej elewacji młyna pozbawiona jest okien i drzwi zewnętrznych, balustrady schodów są zniszczone; ponadto moduł ten wykazuje odspojenie od elewacji szczytowej młyna. Stan techniczny zabudowanych galerii komunikacyjnych wskazuje również fragmenty korozji elementów żelbetowych, ale galerie są stabilne.</p> <p>Stwierdzić trzeba, że dzięki zastosowaniu żelbetowego ustroju ramowego, pomimo różnego typu uszkodzeń i osłabienia wybranych elementów konstrukcyjno-budowlanych obiektu, jego stan techniczny jest stabilny.</p> <p>Sam budynek młyna solnego zachował pierwotną bryłę oraz w większości aranżowane historycznie elewacje, jedyne poważniejsze zmiany dotyczą całościowo przyziemia młyna oraz łamaka, które z otwartej pierwotnie struktury, zostały wtórnie zamknięte (zabudowane). Całość jednak w dalszym ciągu prezentuje międzywojenną atrybucję stylową oraz historyczną aranżację elewacji i bryły.</p>		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie <p>Zgodnie z wcześniejszymi opiniami i na podstawie badań naukowych, kompleks międzywojennych zabudowań zakładu przerobczego soli (w tym młyna solnego) został w 2018 r. objęty ochroną prawną. Decyzja ta nie może budzić żadnych wątpliwości, zważywszy na fakt, że waloryzacja pod kątem zabytku, czyli z perspektywy wartości naukowych, historycznych, a nawet artystycznych, dała jednoznacznie pozytywne wyniki. Szczegółowe uzasadnienie wpisu do rejestru zabytków zostało podane przy okazji opinii specjalistycznych, tu zaś kilka uwag o zagrożeniach i najpilniejszych pracach związanych z zabezpieczeniem obiektu.</p> <p>Budynek młyna posiada żelbetowy ustrój ramowy, który pomimo osłabienia i miejscowego uszkodzenia (odparzenia betonu od korodujących elementów zbrojenia), w dalszym ciągu zapewnia bezpieczeństwo statyczne budowli. Wewnątrz widoczne są poważne uszkodzenia żelbetowych stropów, wynikające z jednej strony z zasolenia i postępującego zawilgocenia, z drugiej zaś – z ich uszkodzenia i zniszczenia po wyłączeniu budowli z eksploatacji. To w chwili obecnej największe zagrożenie dla budowli, wynikające z przeciekającego dachu. A zatem najważniejszym zadaniem jest przeprowadzenie prac remontowych dachu i nie idzie tutaj bynajmniej o nadzwyczajne roboty zabezpieczające, ale o pokrycie stropodachu warstwą papy bitumicznej/termozgrzewalnej, co ograniczy zaciekanie i spowolni proces korozji zbrojenia w żelbetowych elementach konstrukcyjnych. W miarę możliwości należy też zabezpieczyć otwory okienne, pamiętając jednak o wentylacji całego budynku.</p> <p>Podjęcie tych działań, w tym przede wszystkim dot. dachu, wpłynie nie tyle na poprawę stanu technicznego budowli, co przyczyni się do powstrzymania procesu dalszej degradacji. Brak jakichkolwiek prac zabezpieczających w sferze pokrycia dachowego będzie skutkował natomiast dalszymi przeciekami i osłabieniem/niszczeniem stropów oraz elementów konstrukcyjnych. Zauważyć też trzeba, że dostęp do obiektów magazynowych po południowej stronie młyna, a następnie poprzez estakady komunikacyjne (wschodnią i zachodnią), skutkuje wchodzeniem do młyna i na jego dachy właśnie poprzez obie estakady, co grozi niebezpieczeństwem.</p> <p>W chwili obecnej brak jest koncepcji zagospodarowania zachowanych obiektów do nowych funkcji, a zatem pozostaje idea utrzymania ich w charakterze trwałej ruiny. Niemniej jednak i taka forma ochrony wymaga przynajmniej podstawowych działań zabezpieczających, które sprowadzają się w wypadku Wapna przede wszystkim do rzeczonoego pokrycia dachowego.</p> <p>Odrębnym zagadnieniem jest rozważenie kwestii kontrolowanego udostępnienia zabudowań nadziemnych do zwiedzania, albowiem jak pokazały prace terenowe przy okazji inwentaryzacji budowlanej założenia, obiekty te cieszą się sporym zainteresowaniem turystów.</p>	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Gnieźnie, Kopalnia Soli w Wapnie, sygn. 3, 4, 10a, 22, 24;
- Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Pile, Kopalnia Soli i Zakłady Remontowe w Wapnie, sygn. 12;
- Muzeum Regionalne w Wągrowcu, Archiwum Kopalni w Wapnie (materiały opisowe, dokumentacja fotograficzna, dokumentacja rysunkowa techniczna);

23. Bibliografia

- Grabowski Z., *Wpływ górnictwa gipsowego i solnego na rozwój Wapna i okolicy*, „Kronika Wielkopolski”, nr 2 (146), 2013,
- *Kopalnia soli w Wapnie. Rys historyczny*, pod red. S. Kopecia, Poznań 1963,
- Lisiecki M., *Kopalnia wczoraj i dziś. Zarys dziejów Kopalni Soli w Wapnie (1911–1991)*, b.m.w. 2007,
- Muszyński H., *Kopalnia soli w Wapnie*, „Ziemia Wągrowiecka”, nr 1, 1999,
- Urbaniak M., *Kompleks młyna solnego i magazynów byłej kopalni soli w Wapnie. Uwarunkowania i przesłanki do ochrony XX-wiecznych budowli przemysłowych jako trwałej ruiny*, „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego”, nr 6, 2018,
- <http://marcusl.prv.pl/nazwyzakladu.html>

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

- <https://www.youtube.com/watch?v=YNd4APRkcfw>,

21. Uwagi

Patrz też inne karty: kruszarka soli, magazyn soli (zachodni), magazyn soli (wschodni), magazyn worków na sól, budynek skażenia (denaturyzacji) soli, estakada komunikacyjna (zachodnia), estakada komunikacyjna (wschodnia) – w zespole Kopalni Soli Wapno

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst

dr hab. Miron Urbaniak, prof. nadzw., październik 2020

plany, rysunki

dr hab. Miron Urbaniak, prof. nadzw., październik 2020

fotografie

dr hab. Miron Urbaniak, prof. nadzw., wrzesień 2020

26. Załączniki

Nr 1–3 – dokończenie tekstu rubryk nr 12 i 13,
 Nr 4–6 – dokumentacja archiwalna ikonograficzna i techniczna,
 Nr 7 – dokumentacja kartograficzna archiwalna,
 Nr 8 – dokumentacja kartograficzna współczesna
 Nr 9–11 – dokumentacja techniczno-budowlana,
 Nr 12–23 – dokumentacja fotograficzna.

dr hab. MIRON URBANIAK
 prof. nadzwyczajny
 historii przemysłu i techniki

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokończenie tekstu rubryki nr 12
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

W 1869 r. na głębokości 36,3 m napotkano na dwuprocentową solankę, co stało się bezpośrednim impulsem do dalszych poszukiwań. W 1871 r. otwór z 1869 r. pogłębiono do 160 m, osiągając już stałe złożo soli kamiennej. Badania te poskutkowały dwoma nadaniami górniczymi: „Bolesław” z 1870 r. (solanka) i „Moszczenno” z 1873 r. (sól kamienna). W 1898 r. dokonano osobnego odwiertu, który przy głębokości 180 m ujawnił również sól kamienną, co stało się podstawą do uzyskania kolejnego nadania górniczego w 1904 r. Było nim pole górnicze „Eintracht” („Zgoda”). Dalsze intensywne badania odnośnie miąższości i dokładnej lokalizacji wysadu solnego nastąpiły w latach 1907–1910, a realizowała je już niemiecka filia belgijskiego koncernu „Solvay”. W 1907 r. na mocy transakcji kupna-sprzedaży stała się ona właścicielem wspomnianych wyżej nadań górniczych, inicjując intensywne prace zmierzające do uruchomienia kopalni soli, mającej m.in. współpracować i zaopatrywać w sól mątweskie zakłady sodowe.

Na podstawie szczegółowych badań, których wyniki udało się uzyskać m.in. dzięki wykonaniu kilku dodatkowych odwiertów badawczych: „C”, „A” i „H”, wykryte złożo uznano za tak duże, że rokowało ono zyski podczas eksploatacji. Położony centralnie otwór „H”, sięgający swą głębokością do 1316 m, przewiercił czapę gipsową, a następnie udostępnił złożo solne, którego jednak – pomimo głębokości ponad 1,3 km – nie przebił całkowicie. W 1911 r. stał się on zaczątkiem kopalni, gdyż to w jego obrębie podjęto głębenie pierwszego szybu kopalnianego „Wapno I”. Inicjatywa okazała się jednak chybiona, bowiem niezwykle trudne warunki geologiczne, połączone z napływem mas wody, doprowadziły na głębokości 101,5 m do wstrzymania dalszych robót górniczych. Nie mogąc opanować nadzwyczajnego napływu wody, zdecydowano się ostatecznie zaniechać dalszego głębenia szybu i postanowiono wykonać drugi. Drugi szyb – o nazwie „Wapno II” – był oddalony od pierwszego zaledwie o 63 m, ale tutaj budowa geologiczna okazała się już znacznie bardziej sprzyjająca. W 1913 r. podjęto prace przy głębeniu szybu „Wapno II” i po kilku latach osiągnięto poziom 406 m pod powierzchnią ziemi. Od maja 1917 do czerwca 1918 r. na głębokości 406 m wykonano pierwszy poziom kopalni, czyli IV, drażąc 450 m głównego chodnika, a następnie cztery równoległe chodniki eksploatacyjne. Tym samym podjęto wydobywanie soli tego poziomu, wyczerpując go ostatecznie w 1942 r. Kolejne poziomy powstały na następujących głębokościach: 345 m (poziom I), 365 m (II), 385 m (III), 406 m (IV), 430 m (V), 455,5 m (VI), ale początkowo wykonano przy nich jedynie podszybia.

W wyniku udostępnienia w latach 1917–1918 poziomowi IV kopalni, zainicjowano wreszcie wydobywanie soli, ekspediowanej wtedy w dużej mierze do fabryki sody Solvaya w Mątwach. W 1917 r. pozyskano łącznie niespełna 8,3 tys. ton soli, z czego 4,3 tys. przesłano do Mątw. Transport pionowy (na powierzchnię ziemi) urobku w postaci brył soli zapewniała parowa maszyna wyciągowa (wyprodukowana w 1909 r., pracowała na kopalni do czasu uruchomienia nowej maszyny wyciągowej z Huty „Zgoda”, a następnie została zdemontowana i sprzedana do kopalni soli w Bochni, gdzie do dziś znajduje się w zabytkowej maszynowni przy szybie „Campi”) i drewniana wieża nadszybowa, która przetrwała na terenie kopalni aż do 1930 r. (wówczas zastąpiono ją nową, stalową wieżą typu zastrzałowego). Od 1920 r. kopalnia zaopatrywana była w energię elektryczną z elektrowni spalinowej w Wyrzysku i posiadała już oświetlenie elektryczne, przy czym od grudnia 1918 do lutego 1920 r. była nieczynna z powodu walk powstańczych. Elektryfikacja zakładu przyczyniła się do gwałtownego wzrostu wydobywania soli: w 1921 r. – 36 801 ton, w 1923 r. – 79 241 ton, w 1929 r. – 97 757 ton, zaś w 1930 r. – najwięcej w okresie międzywojennym – 100 896 ton.

W 1932 r. powstał w II Rzeczypospolitej Polski Monopol Solny, ale kopalnia w Wapnie, ze względu na własność belgijską, została z niego wykluczona. W konsekwencji, nie otrzymywała zamówień zgodnych z jej możliwościami produkcyjnymi i musiała istotnie zmniejszyć wydobywanie, które w latach 1935–1939 nie przekraczało nawet 60 000 ton. Gwałtowny wzrost produkcji nastąpił dopiero w okresie okupacji hitlerowskiej, kiedy dokonano dalszej mechanizacji wydobywania, stosując m.in. ładowarki zgarniakiowe i wprowadzając wydłużony czas pracy. Efekt był taki, że w 1943 r. szczytowa produkcja w czasie II wojny światowej sięgnęła ok. 250 tys. ton soli. Niemcy eksploatowali kopalnię do 22 stycznia 1945 r., kiedy została unieruchomiona. Polska załoga ustawiła strażę i pilnowała zakładu aż do wejścia Armii Czerwonej 24 stycznia. Niemniej jednak, z powodu braku energii elektrycznej i malejących zapasów wody zasilającej kotły parowe, 26 stycznia zdecydowano o zakończeniu utrzymywania kotłów w pogotowiu i ich wygaszeniu oraz spuszczeniu wody z instalacji kotłowej. Ewakuując się Niemcy zdemontowali skrzynię suwakową i serwowator z parowej maszyny wyciągowej, co również przyczyniło się do opóźnienia wznowienia ruchu zakładu. Pierwszy raz maszyną wyciągową uruchomiono dopiero 21 marca 1945 r., zaś 22 marca odbył się pierwszy zjazd górników pod ziemię. 15 maja 1945 r. uruchomiono również pierwszy raz po wojnie młyn solny wzgl. kompleks mechanicznej przeróbki soli.

VERTE

Po II wojnie światowej kopalnia w Wapnie była forsownie, a od lat 60. XX w. rabunkowo eksploatowana. Wprawdzie w 1946 r. wydobyte sięgnęło 125 190, lecz w 1950 r. już 210 542, zaś w 1960 r. aż 262 451 ton soli. Efekt tego był taki, że o ile w 1937 r. sól z Wapna stanowiła 23% ogólnopolskiej produkcji, o tyle w 1947 r. aż 55%, a w 1960 r. jeszcze 42%. W 1960 r. planowano zarazem, że w 1965 r. wydobyte i przerób soli dojdzie do 300 000 t rocznie. W istocie, w latach 50.–60. XX w. zakład górniczy w Wapnie był potentatem w pozyskiwaniu soli w Polsce, a jego dobra passa trwała aż do lat 70. XX w., a *de facto* do 1977 r., kiedy to nastąpiła katastrofa górnicza.

Od 1972 r., w związku z wyłożoną eksploatacją, na poziomie trzecim zaobserwowano narastający wyciek ługu, który z czasem zawierał coraz większe ilości wody. Świadczyło to wymownie o tym, że przedostająca się do wyrobiska ciecz ma połączenie z warstwą wodną spoza wysadu solnego. Od 1973 r. trwały próby likwidacji wycieku w podziemnej komorze z powierzchni ziemi, ale nie przyniosły one skutku. W lipcu i sierpniu 1976 r. odnotowano gwałtowny wzrost wycieku, który w końcu sierpnia osiągnął już 5,6 l/min. Podjęto kolejne środki zaradcze, mające na celu zahamowanie napływu wody na poziomie trzecim, ale ilość cieczy gwałtownie narastała, dochodząc do 7 l/min w połowie września 1976 r. Przybierająca ilość wody względnie solanki zmusiła władze centralne, w porozumieniu z Wyższym Urzędem Górniczym, do zarządzenia na kopalni akcji ratowniczej. Powierzono ją dyrektorowi zakładu Marianowi Wasilewskiemu. Okazało się jednak, że akcja jest spóźniona, gdyż napływu solanki nie można było już opanować, wskutek czego 1 lipca 1977 r. było to 50–60 l/min, ale 18 lipca – już 127 l/min.

Każdy kolejny dzień przynosił pogorszenie sytuacji, niezależnie od podejmowanych środków zaradczych. W dniu 19 lipca odbyła się w zakładzie narada przedstawicieli Zjednoczenia Kopalnictwa Surowców Chemicznych z dyrektorem Wasilewskim, który otrzymał upoważnienie i nakaz natychmiastowego wstrzymania ruchu kopalni wraz z jej ewakuacją w przypadku przekroczenia napływu 500 l/min. Jak się okazało, na taką decyzję nie trzeba było długo czekać, bowiem już 3 sierpnia 1977 r. zarejestrowano wypływ rzędu 530 l/min. Wasilewski natychmiast wstrzymał dalsze wydobywanie i nakazał kontynuowanie jedynie ewakuacji sprzętu oraz maszyn z wyrobisk. Jednak i ten proces nie trwał długo, gdyż następnego dnia, 4 sierpnia, wyciek zwiększył się początkowo do 2, a następnie 5 m³/min. Obawiając się już wyraźnie katastrofy, wycofano górników ze wszystkich poziomów poniżej trzeciego, decydując się na pozostawienie reszty maszyn i urządzeń. W nocy z 4 na 5 sierpnia zakończyła się historia Kopalni Soli w Wapnie, noszącej wówczas imię Tadeusza Kościuszki. Nad ranem olbrzymie masy wody (tylko w ciągu 15 minut było to 30 000 m³) wdarły się do wyrobisk na poziomie trzecim, a następnie przedostały się na niższe poziomy i zalały wyrobiska. Na terenie miejscowości pojawiły się zapadliska, zaczęły siadać budynki i trzeba było ewakuować mieszkańców. Zapadliska i szkody górnicze powstawały jeszcze kilkakrotnie w 1977 i 1978 r., a po ich ustaniu zdecydowano o definitywnej likwidacji i zatopieniu kopalni. Zdemontowano wieże nadszybowe na szybach „Wapno I” (wykonany już po II wojnie światowej) i „Wapno II”, większość maszyn i urządzeń górniczych, pozostawiając jedynie napowierzchniową infrastrukturę budowlaną.

Na bazie zachowanych budowli nadziemnych początkowo (1979 r.) zdecydowano się powołać do istnienia firmę pod nazwą Kopalnia Soli i Zakłady Remontowe im. Tadeusza Kościuszki w Wapnie. Podjęto w nich remont cystern kolejowych, nadwozi wagonowych, maszyn oraz urządzeń na potrzeby przemysłu chemicznego. Kilka lat później, w latach 1983–1984 wykonano na terenie zakładu instalację doświadczalną do produkcji gipsów autoklawizowanych i rozpoczęto badania w zakresie eksploatacji gipsu wysokiej jakości oraz produkcji gipsów specjalnych, zasadniczo dla przemysłu ceramicznego. W konsekwencji, w 1987 r. zakłady otrzymały nową nazwę: Kopalnia Doświadczalno-Produkcyjna i Zakłady Remontowe im. Tadeusza Kościuszki w Wapnie. Przedsiębiorstwo nie funkcjonowało jednak długo, gdyż w 1991 r. zostało postawione w stan likwidacji, a w 1994 r. w stan upadłości. Zakończenie tego procesu nastąpiło w grudniu 1998 r., kiedy to firma została ostatecznie wykreślona z rejestru przedsiębiorstw państwowych. Zachowane obiekty zaczęły podlegać stopniowej degradacji, ale na bazie części z nich w 1992 r. stworzono Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe Gipsico Sp. z o.o., specjalizujące się w produkcji chemii budowlanej.

Budowa nowoczesnego kompleksu przeróbki mechanicznej soli (m.in. młyna solnego). Inwentaryzowany młyn solny, w swoim zasadniczym obrysie (wraz z niższym budynkiem łamaka – kruszarki, rozbudowanym wtórnie, a także odrębnym przestrzeniem kompleksem zwartych z sobą magazynów soli, worków na sól oraz skażalni soli), powstał w okresie międzywojennym, w latach 1929–1930. Całość stanowiła bardzo nowoczesny pod względem konstrukcyjnym zespół obiektów, bowiem posiadający żelbetowy ustrój ramowy (o ścianach zewnętrznych wypełnionych cegłą) i stropy oraz stropodachy żelbetowe. Młyn solny wewnątrz mieścił ciąg technologiczny do przemiału i segregacji soli pod względem grubości jej uziarnienia. Zamontowano tu m.in. kruszarkę młotkową do mechanicznego rozdrabniania brył soli (łamak), kruszarki walcowe (mlewniki walcowe firmy MIAG), cztery sita podkładowe typu Niagara, odsiewacze trzęsące płaskie (pytle), wagi automatyczne i wagonową, kolejkę łańcuchową do transportu soli, elewatory kubelkowe, ślimaki, jednym słowem urządzenia charakterystyczne dla wysoce zmechanizowanego młyna zbożowego.

Kompleks młyna został wzniesiony według projektu architektoniczno-budowlanego (z 1928 r.) słynnego biura inżynierskiego C. Lubińskiego i K. Jaskulskiego z Warszawy (Przedsiębiorstwo Budowlane i Biuro Inżynierskie C. Lubiński i K. Jaskulski Sp. z o.o.), która to firma była zapewne również wykonawcą całej inwestycji. Kierownikiem biura konstrukcyjnego Spółki Lubińskiego i Jaskulskiego był w latach 1925–1930 Bronisław Bukowski, twórca polskiej szkoły technologii betonu i żelbetu, późniejszy profesor Politechniki Warszawskiej oraz Gdańskiej. Sama firma Lubińskiego i Jaskulskiego posiadała filie w Piotrkowie Trybunalskim oraz Grodzcu (ob. dzielnica Będzina), a specjalizowała się w projektach i budowach kolejowych, konstrukcjach żelbetowych, budowie domów mieszkalnych oraz obiektów architektury przemysłowej, ponadto technicznych obiektach inżynierskich. Budynek młyna solnego wzgl. mechanicznej przeróbki soli był największym i zarazem najdroższym obiektem kubaturowym na terenie kopalni. Jego wartość, wraz z magazynem worków i soli oraz krytymi galeriami komunikacyjnymi, w grudniu 1930 r. szacowano na przeszło 1 mln złotych, czyli 1 047 313 zł. Do tego trzeba doliczyć jeszcze wyposażenie technologiczne, którego wartość sięgała również niemal 1 mln zł (989 715 zł), a zatem całość pochłonęła ok. 2 mln zł.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokończenie tekstu rubryki nr 12 i 13
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Ciąg dalszy tekstu rubryki nr 12 z załącznika nr 1

W stanie budowlano-technicznym z 1930 r. młyn solny przetrwał do końca lat 50. XX w. W latach 1959–1960 podjęto poważną modernizację i rozbudowę obiektu, kontynuowaną w kolejnych latach szóstej i siódmej dekady XX w. W efekcie tej inwestycji m.in. zamknięto ceramicznymi ścianami otwartą i ażurową konstrukcję słupową w przyziemiu (kondygnacja parteru) młyna, rozbudowano o szerokie przesłło od zachodu dwupiętrowy budynek kruszarki (łamaka), a do elewacji wschodniej młyna dostawiono charakterystyczny prostopadłościenny blok klatki schodowej z szybem windowym, ponadto, po stronie wschodniej masywu młyna sztucznie wydłużono strefę zabudowanego zadaszenia dla wagonów (rozbudowaną wtórnie jeszcze w latach 70.–80. XX w. w związku z podjęciem remontów cystern i nadwozi wagonowych); dokonano też częściowej modernizacji wyposażenia ciągu technologicznego.

Zmiany własnościowe: W chwili budowy nowoczesnego zespołu przerobczego soli wraz z kompleksem magazynowym, na przełomie lat 20. i 30. XX w., kopalnia stanowiła własność polskiego oddziału belgijskiego koncernu chemicznego Solvay i Sp. (*Solvay & Cie.*) z siedzibą w Brukseli. Polska filia (nazwana z czasem Zakłady Solvay w Polsce Sp. z o.o. albo Spółka Solvay), powstała jeszcze w czasie zaborów, w 1908 r. i posiadała swoją siedzibę w Warszawie. Notabene kopalnia soli w Wapnie była w międzywojniu jedynym prywatnym zakładem wydobywczym soli w Polsce. W czasie II wojny światowej kopalnia pracowała na rzecz okupanta i stanowiła jeden z oddziałów przedsiębiorstwa Wschodniemieckie Zakłady Chemiczne Sp. z o.o. Zarząd Główny w Poznaniu (*Ostdeutsche Chemische Werke G.m.b.H. Hauptverwaltung Posen*), przy czym trudno ustalić tu jednoznacznie kwestie własnościowe. W 1945 r. kopalnia należała już do Zakładów Solvay w Polsce Kopalnia Soli w Wapnie Przedsiębiorstwo pod zarządem państwowym. W następnym roku właścicielem był już Polski Monopol Solny Kopalnia Soli Wapno; dokonano też upaństwowienia firmy. W latach 1956–1978 zakład wydobywczy nosił nazwę Kopalnia Soli w Wapnie im. Tadeusza Kościuszki. Po jej unieruchomieniu w 1977 r., na bazie infrastruktury napowierzchniowej, stworzono zakład o nazwie Kopalnia Soli i Zakłady Remontowe im. Tadeusza Kościuszki, funkcjonujący do 1985 r., kiedy nazwę znów zmieniono na: Kopalnia Doświadczalno-Produkcyjna i Zakłady Remontowe im. Tadeusza Kościuszki w Wapnie. W 1991 r. przedsiębiorstwo postawiono w stan likwidacji, co trwało do 1998 r. Współcześnie właścicielem zabudowań pokopalnianych jest skarb państwa oraz firma Gipsico Sp. z o.o. w Wapnie.

Rozwiązania budowlane i architektoniczne. Pod względem budowlanym młyn stanowi ramową konstrukcję żelbetową z zewnętrznym wypełnieniem szkieletu murami ceramicznymi, wewnątrz ustrój ramowy kształtuje oparcie dla żelbetowych stropów i stropodachów. Od północy zwarty jest z masywną dobudową trójkondygnacyjną, stanowiącą pomieszczenia łamaka (kruszarki), pełniącej pierwszy etap obróbki mechanicznej soli. Pierwotnie część ta była węższa, dwuprzęsłowa, ale po rozbudowie została praktycznie zwarta od zachodu ze zrekonstruowanym w 1945 r. budynkiem warsztatowym. Od południa wysoki blok młyna, za pomocą dwóch zamkniętych żelbetowych galerii komunikacyjnych, łączy się z ciągiem kilku zwartych z sobą w osi wschód – zachód budynków (zachodni magazyn soli, kilkukondygnacyjny i dominujący wertykalnie magazyn wzgl. skład worków, wschodni magazyn soli i budynek skażania soli do celów przemysłowych).

Stylistyczno-architektonicznie młyn solny tkwi w konwencji modernizmu, w której widoczne są jeszcze ostatnie i zawołowane akordy secesji (geometria ustroju ramowego w szczytowych partiach budynku – dachy), co daje też wyraźne odczucie ekspresjonizmu. Całość pozbawiona jest detalu architektonicznego, ale oddziałuje na odbiorcę skalą budowli (młyn ma w najwyższej swej części siedem kondygnacji i ponad 31 m wysokości), surowością elewacji, w których czytelny jest zgeometryzowany rysunek ramowego ustroju nośnego oraz immanentne dla architektury przemysłowej regularne podziały osiowe, wyznaczone siatką otworów okiennych, a także prawdą materiałową. Pierwotnie charakterystycznego wyrazu budowli przydawała również ażurowa konstrukcja przyziemia – parteru, w której z każdej strony obiektu widoczny był jedynie „las” żelbetowych słupów nośnych ustroju ramowego. Po II wojnie światowej przestrzenie pomiędzy słupami obwodowymi zostały jednak zabudowane, tworząc dziś zamkniętą strukturę przyziemia.

VERTE

Reżim technologiczny przeróbki mechanicznej soli (ciągu technologicznego młyna solnego) w chwili uruchomienia w 1930 r. był następujący. Urobek w postaci brył soli odstawiany był z nadszymbia do młyna za pomocą kolejki łańcuchowej na drewnianym pomoście o długości 60 m. W młynie, z wywrotu na poziomie 10 m trafiał za pomocą podajnika taśmowego (stalowa taśma) do łamaka (kruszaraki typu Tytan) o wydajności/możliwości przerobu 50 t/h, w którym następował proces skruszenia brył solnych do ziaren o średnicy 25 mm. Następnie sól wędrowała elewateorem kubelkowym na najwyższe – VI – piętro młyna, skąd transporter ślimakowy rozprawadzał ją na sita trzęsące (drgawkowe) typu Niagara. Ziarna o średnicy poniżej 1 mm kierowane były od razu do maszyn workujących (pakowarek) lub na sól przemysłową, natomiast grubsze ziarna soli przechodziły jeszcze przez system mlewników walcowych w celu ich dalszego skruszenia, a następnie płaskie odsiewacze trzęsące. Wydajność układu mlewników sięgała 45 t/h. Sól w pakowarkach, automatycznie ważona, nasypywana była do worków 50-kilogramowych i za pomocą podajników ślimakowych wzgl. specjalnych zsyków była spuszczana prosto do wagonów towarowych znajdujących się na trzech torach w przyziemiu młyna – pod kondygnacjami mieszczącymi ciąg technologiczny produkcji soli. Sól luźną ładowano do wagonów za pomocą taczek na gumowych kołach, zaś sól w kawałkach kierowano, przy pomocy wózków, na specjalną estakadę drewnianą, z której – przy wykorzystaniu wywrotu i spustu – zrzucana była również do wagonów.

Sól przemysłowa, niezdatna do spożycia, była zwykłą solą, ale poddawana procesowi denaturyzacji wzgl. skażenia. Proces ten prowadzono w jednym z ciągu kilku budynków po południowej stronie młyna solnego, połączonym z tym ostatnim za pomocą żelbetowej galerii komunikacyjnej (wschodniej). Skażenia soli dokonywano głównie za pomocą sody, soli Glauberskiej, barwników etc. Natomiast w końcu lat 40. XX w. zaczęto skażać ją w procesie jodowania, dodając 5 mg jodku potasu do 1 kg soli.

Dokończenie tekstu rubryki nr 13

Sklepienia i stropy: Stropy w budynku młyna żelbetowe, częściowo zniszczone (w wyniku demontażu urządzeń technologicznych); w module klatki schodowej z lat 60. XX w. jedynie pomosty wzgl. podesty żelbetowe na żelbetowych dźwigarach, odcinające biegi schodów; w dostawionej od wschodu krytej hali wagonowej w starszej części z lat 60. XX w. strop z płyt suprema na stalowym ruszcie i powała z desek, w nowszej części hali stropów brak.

Wieżba dachowa: Stropodach żelbetowy, stanowiący układ żelbetowych krokwi i płatwi spinających u góry żelbetowe słupy ustroju nośnego, powiązany integralnie z żelbetową płytą dachową; nad blokiem klatki schodowej podobna konstrukcja z żelbetowym stropodachem; nad dobudowanymi wtórnie halami od wschodu wieżba stalowa kratownicowa, częściowo wsparta na ażurowych stalowych dźwigarach kratownicowych; dachy nad młynem solnym pulpitowe oraz dwuspadowe (najwyższa część), nad klatką schodową z lat 60. XX w. – spłaszczony dach pulpitowy, nad halami wagonowymi od wschodu konstrukcje dwuspadowe (w tym dach pogrążony).

Pokrycie dachu: Stropodachy żelbetowe kryte podwójną papą bitumiczną na lepiku, nad halami wagonowymi od wschodu stropodach betonowy kryty papą bitumiczną na lepiku oraz lekka konstrukcja stalowej wieżby a na niej płyta falista z włókna szklanego; rynny dachowe i spustowe stalowe ocynkowane, ob. zniszczone i rozkradzione całkowicie.

Posadzki, podłogi: W przyziemiu posadzki betonowe, w obrębie torów postojowych wagonów (hala peronowa do załadunku wagonów solą) betonowe rampy; na wyższych kondygnacjach wylewki betonowe; w części hali wagonowej od wschodu (z lat 60. XX w.) płyty suprema oraz drewniana powała.

Schody: Wewnątrz młyna schody drewniane bądź wtórnie zamontowane stalowe w dwóch zasadniczych typach: jednobiegowe proste (drabiniaste) oraz dwubiegowe łamane, zaopatrzone w proste drewniane balustrady z pochwyty; w budynku klatki schodowej z szybem windowym z lat 60. XX w. schody dwubiegowe powrotne z balustradą stalową, prostą.

Otworki: Drzwiowe: wszędzie o wykrojach prostokątnych, występujące zasadniczo jedynie w ścianach obwodowych budynku (wewnątrz praktycznie brak ścian i osobnych pomieszczeń), zamknięte wtórnie w większości bramami stalowymi, dwuskrzydłowymi z blachy stalowej; na styku dobudowanej w latach 60. XX w. klatki schodowej z wschodnią ścianą szczytową młyna, w miejsce rozkuty podwójnych otworów okiennych w ścianie szczytowej wprowadzone otworki drzwiowe, zamknięte bramami dwuskrzydłowymi drewnianymi przesuwными, zawieszonymi na stalowych prowadnicach; identyczne bramy przesuwne występują na styku młyna/łamaka z halą peronową dla wagonów pod młynem (w dwóch ścianach dwie pary).

Okienne: wszystkie o wykrojach prostokątnych, pierwotnie zamknięte wyłącznie stolarką drewnianą wielopodziałową typu przemysłowego, w okresie PRL-u część otworów rozkuta do większych rozmiarów, inne wykonane jako zupełnie nowe, zamknięte w większości luksferami; w elewacji południowej młyna – w zamkniętym wtórnie pasie przyziemia wprowadzono bardzo duże płaszczyzny luksferów; w nowszej hali wagonowej dostawionej od wschodu, w elewacji północnej i południowej istnieją całe ciągi (pasy) przeszklenia; nad dachem pulpitowym piątej kondygnacji młyna wykonano pierwotnie świetliki dachowe.

Dokończenie tekstu w załączniku nr 3

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokończenie tekstu rubryki nr 13
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Ciąg dalszy tekstu rubryki nr 13 z załącznika nr 2

Rzut: Budowla w pierwotnej swej formie na planie prostokąta o wymiarach zewnętrznych 22,9 x 37,3 m, zwarta integralnie z prostokątnym, ale wtórnie rozbudowanym budynkiem łamaka (kruszarki soli); całość została wtórnie powiększona po 1945 r. od wschodu o basztowy moduł klatki schodowej z szybem windowym (na planie zbliżonym do kwadratu) oraz dwuetapowo o zadaszenia hal wagonowych, oparte również na planach prostokątnych; historyczny młyn solny na parterze (o ażurowych ścianach magistralnych) mieścił trzy tory postojowe dla wagonów na sól (pod korpusem młyna) oraz ciąg kilku pomieszczeń magazynowo-obługowych; na wyższych kondygnacjach (drugiej i trzeciej) obrys młyna zachowuje jeszcze szerokość identyczną z przyziemiem, ale na kolejnych poziomach ulega już uskokowemu zwężeniu (kondygnacja IV i V – pierwszy uskok, kondygnacja VI i VII – drugi uskok i jest to zarazem najwyższa część młyna); wewnątrz na poszczególnych poziomach zainstalowane były urządzenia do przeróbki mechanicznej soli; wnętrza w młynie są zasadniczo halowe, ale ich optyczny podział na trakty wyznaczają regularne ciągi żelbetowych słupów konstrukcyjnych, a zatem sam młyn – w takim sensie – w kondygnacji I–III jest czterotraktowy, w kondygnacji IV – trójtaktowy, w kondygnacji V – dwutraktowy i w obrębie kondygnacji VI i VII – jednotraktowy; klatka schodowa z lat 60. XX w. stanowi budowlę jednotraktową o wielkiej duszy (dawny szyb windowy), ciągnącej się od parteru aż do poddasza; hale wagonowe dobudowane wtórnie są jedno-, częściowo dwunawowe.

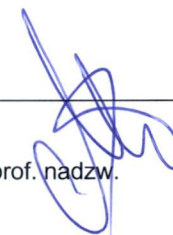
Bryła: Kilkomodułowa, pierwotnie zdeterminowana prostopadłym w rzucie układem dwóch zwartych z sobą w osi północ – południe monumentalnych prostopadłościaków młyna oraz zwanego z nim łamaka, przy czym większy powierzchniowo i wysokościowo masyw młyna solnego zwęża się uskokowo u góry; jest to blok prostopadłościenny zwężający się u góry dwoma uskokami, każdy o jeden trakt; na przestrzeni trzech dolnych kondygnacji (parter i I piętro są wysokie na 4,4 m, II piętro – na 4,3 m) ma wysokość 14,15 m, powyżej znajdują się dwie kolejne kondygnacje o układzie trój- i dwutraktowym, liczące w sumie 8,5 m, a następnie dwie szczytowe kondygnacje basztowego modułu młyna o łącznej wysokości 8,7 m; całość budowli sięga 31,4 m wysokości i jest siedmiokondygnacyjna, niepodpiwniczona; z pierwotnie ukształtowaną bryłą młyna z łakiem zwarty jest od wschodu wertykalny i wieżowy moduł masywnej klatki schodowej z szybem windowym (z lat 60. XX w.), stanowiący dominantę wysokościową całego założenia (przekracza nieznacznie wysokością blok młyna); od wschodu dostawione są również parterowe i prostopadłościennne hale wagonowe, nakryte dachem dwuspadowym.

Elewacje: W swej pierwotnej aranżacji ceglane z wyrazistym rysunkiem zgeometryzowanej siatki żelbetowego układu ramowego, pozbawione dekoracji tektonicznej, ale kształtowane w charakterystycznych dla *architectura industrialis* rygorach symetrii (choć sama bryła jest asymetryczna) z klarownymi podziałami osiowymi, wyznaczanymi regularną siatką prostokątnych otworów okiennych; elewacje południowa i północna horyzontalne (w północnej widoczny położony centralnie blok łamaka), wschodnia i zachodnia wertykalne i asymetryczne w wyniku zwężającego się uskokowo masywu młyna; formalnie całość tkwi w konwencji modernizmu z symbolicznymi naleciałościami secesyjnymi, odzwierciedlonymi rysunkiem żelbetowych ram w szczytowych partiach (poddasza), zaś wyraźna przewaga kierunku wertykalnego nad horyzontalnym przydaje wrażenia ekspresjonizmu; obiekty dobudowane do młyna w latach 60.–70. XX w. od wschodu pozbawione są głębszego wyrazu architektonicznego i stanowią zbanalizowaną formę powojennego modernizmu, wyjątek stanowi starsza hala wagonowa (z lat 60. XX w.), skryta częściowo w nowszej, której elewacje o stalowej konstrukcji ryglowej z wypełnieniem cegłą, nawiązują jednoznacznie do wzorców budownictwa przemysłowego przełomu XIX i XX w.

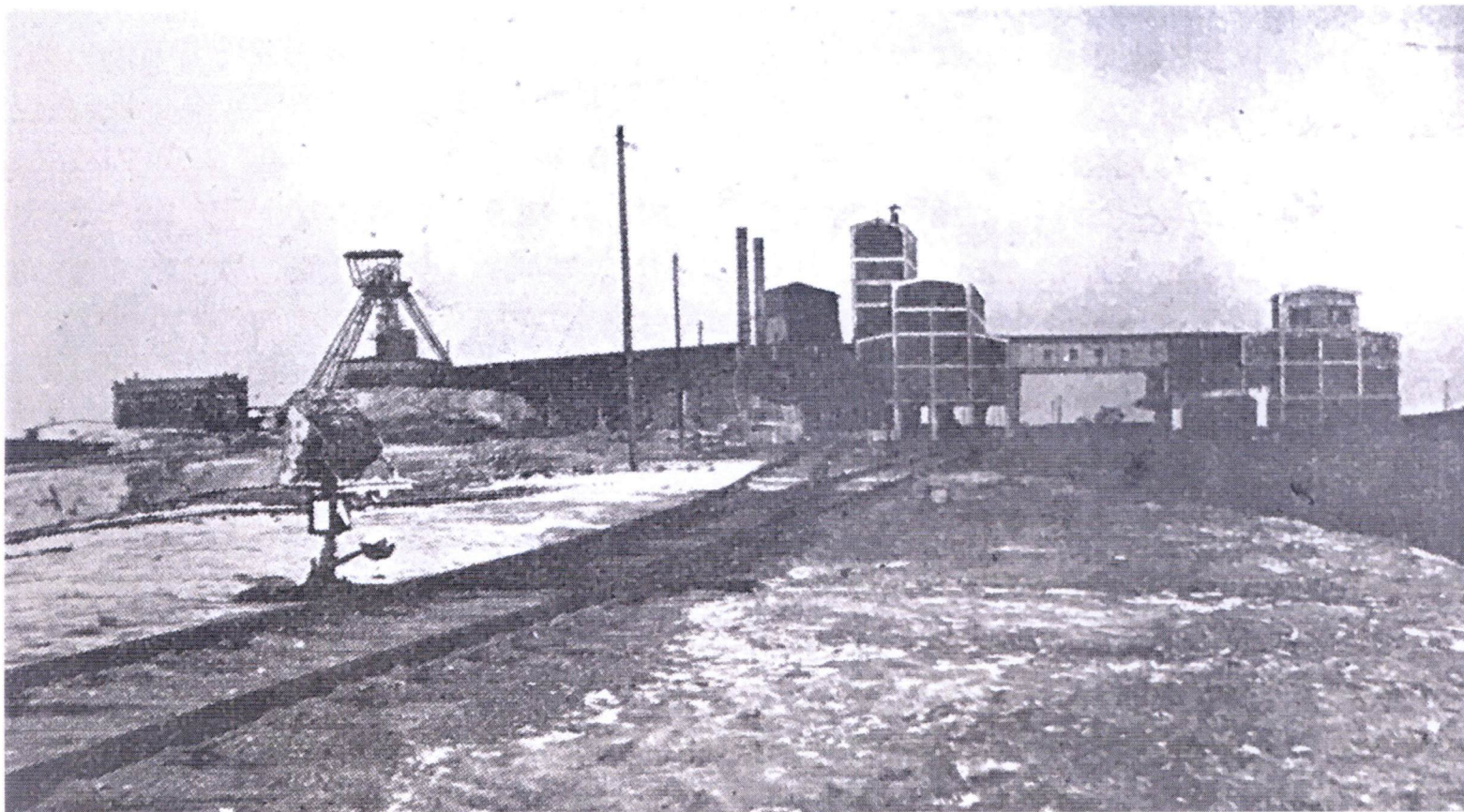
Wnętrze: W młynie brak ciekawszych pod względem technicznym, a tym bardziej artystycznym wnętrza, wyjątek stanowić może hala postoju wagonów z rampami pod korpusem młyna oraz halowe wnętrza poszczególnych kondygnacji, przeszyte regularnym układem rzędów żelbetowych słupów konstrukcyjnych.

Wyposażenie: Brak jest elementów wyposażenia technologicznego z okresu międzywojennego, zachowane szczątkowo urządzenia do prażenia gipsu z okresu działalności zakładu doświadczalnego autoklawizowania gipsów.

Instalacje: Rozkradzone i zdewastowane, niesprawne.

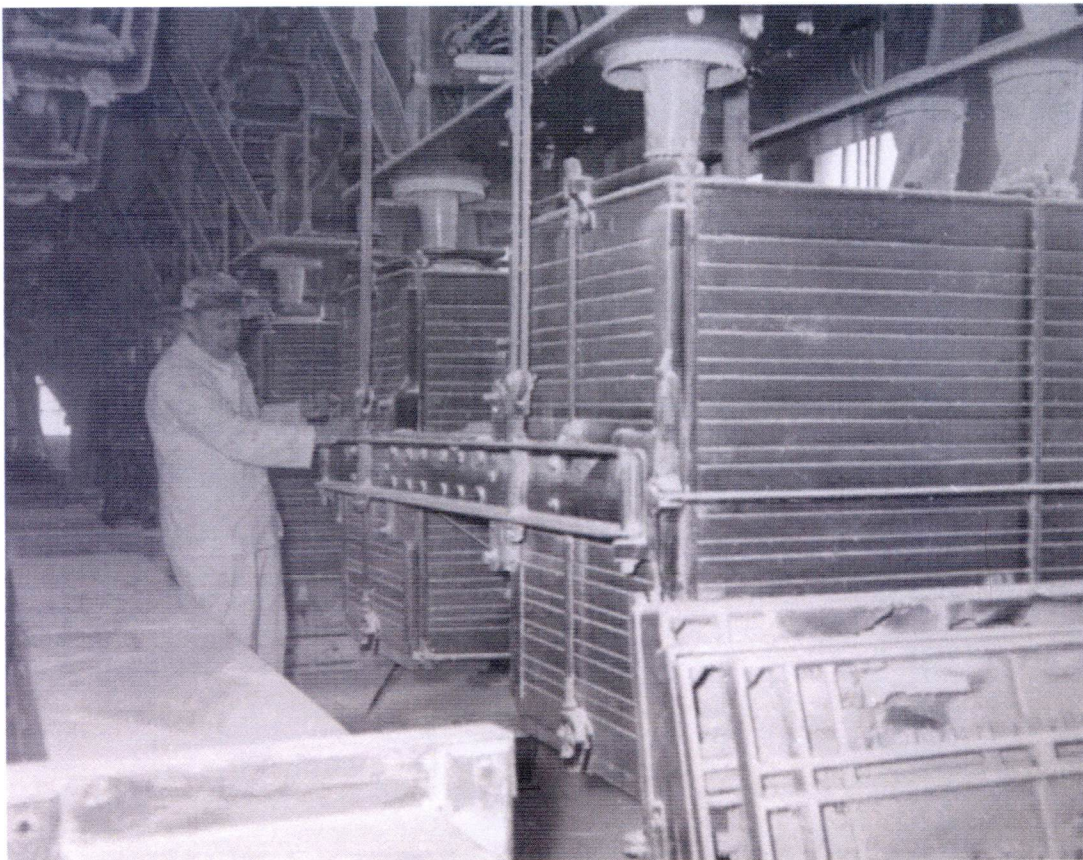

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja archiwalna ikonograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

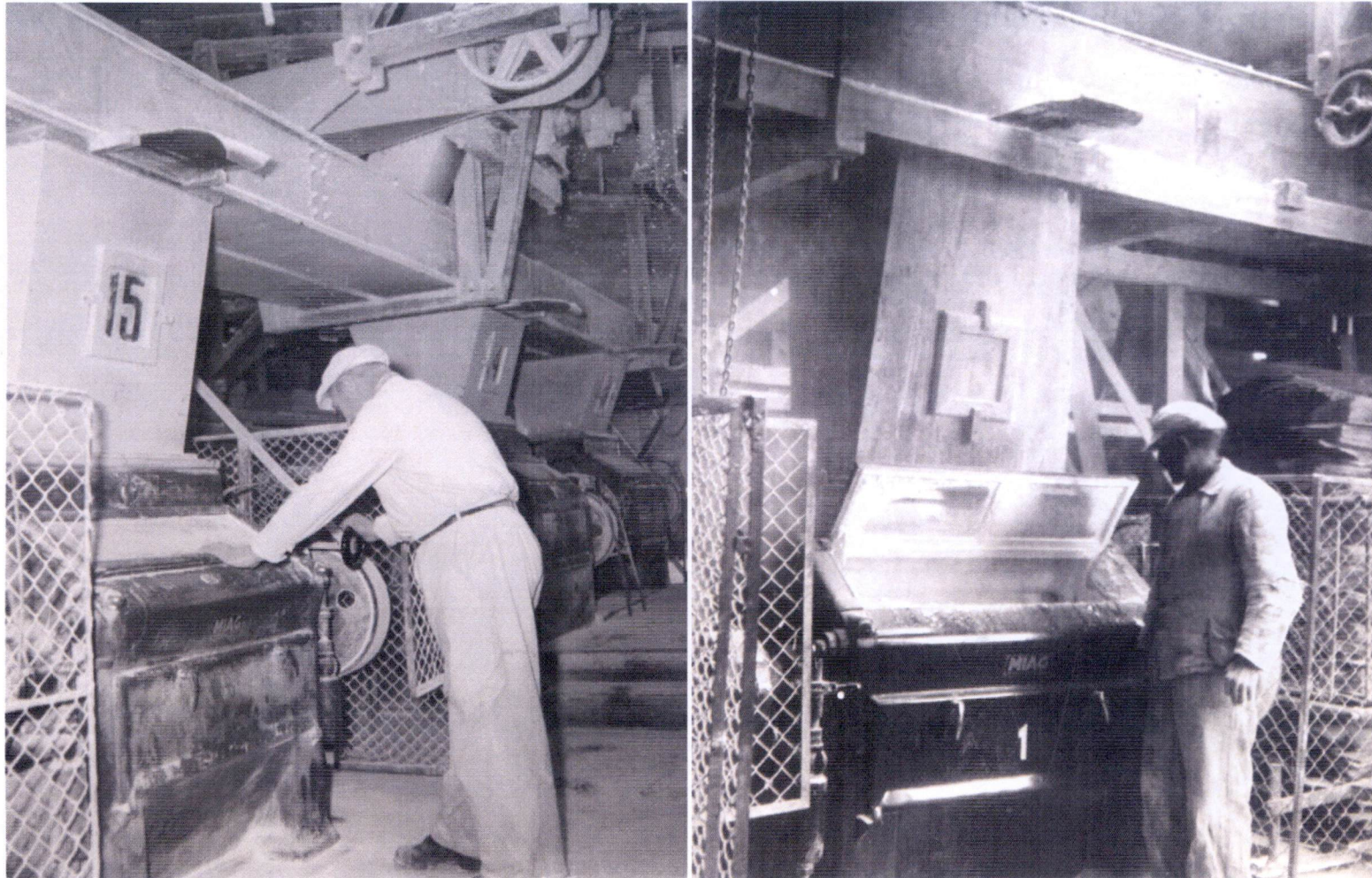
Widok kopalni soli od strony zachodniej, w centrum budynek młyna solnego (lata 30. XX w.)

Źródło: Kopalnia soli w Wapnie. Rys historyczny, pod red. S. Kopecia, Poznań 1963.

Odsiewacze trzęsące (płaskie) – pytle w latach 50.–60-. XX w.
Źródło: Muzeum Regionalne w Wągrowcu, Archiwum Kopalni w Wapnie.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Wapno	MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	Dokumentacja archiwalna ikonograficzna
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

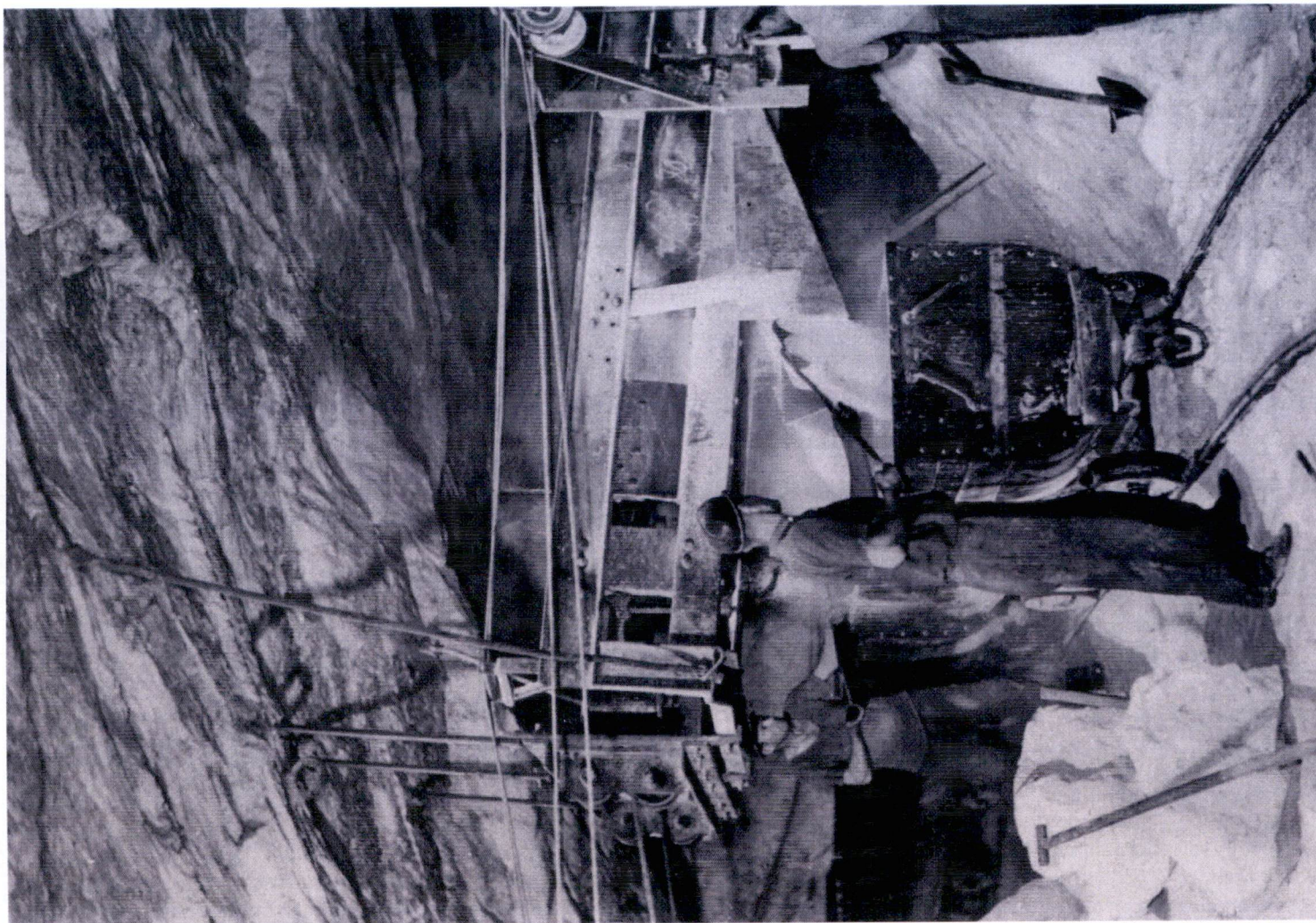

Mlewniki dwuwalcowe firmy MIAG z Brunszwiku w latach 50.–60-. XX w.
Źródło: Muzeum Regionalne w Wągrowcu, Archiwum Kopalni w Wapnie.

Kobiety ważące i pakujące sól do szwedzkich worków w latach 50.–60. XX w.
Źródło: Muzeum Regionalne w Wągrowcu, Archiwum Kopalni w Wapnie.

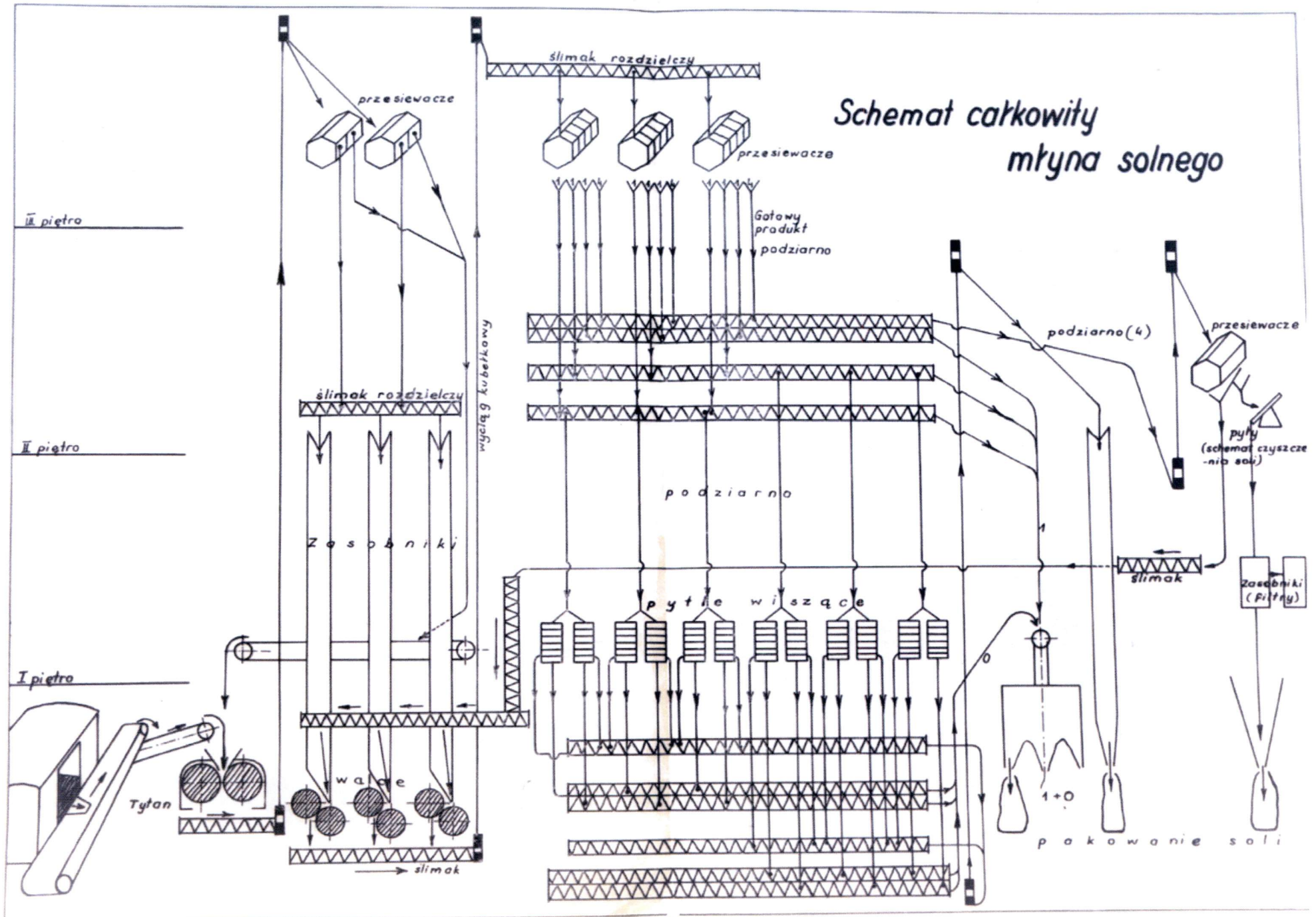
1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja archiwalna ikonograficzna i techniczna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

W wyrobisku kopalni soli w Wapnie w latach 70. XX w.

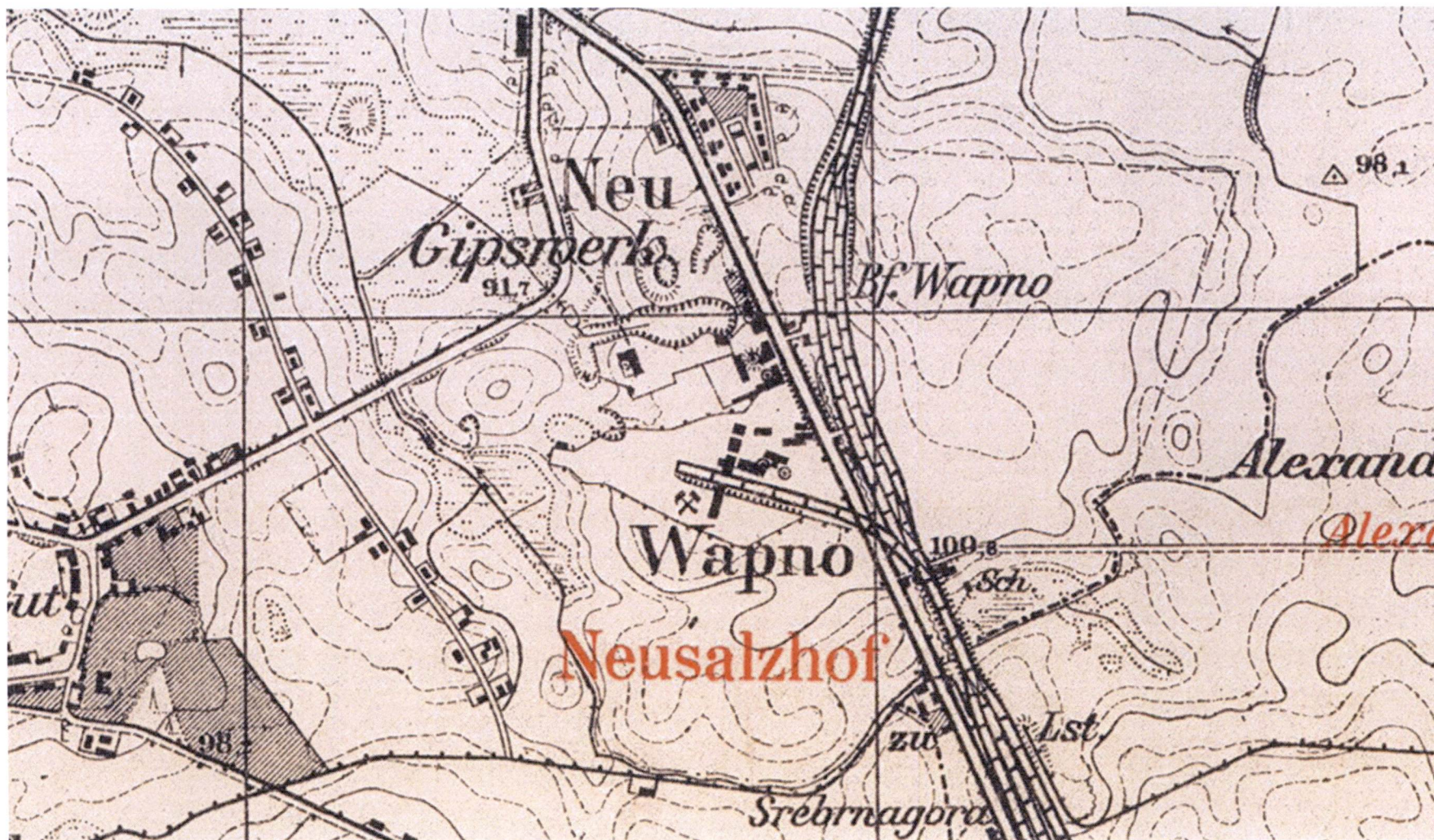
Źródło: <https://fotopolska.eu/1607442,foto.html>

Schemat całkowity młyna solnego

Schemat technologiczny młyna solnego
Źródło: Muzeum Regionalne w Wągrowcu, Archiwum Kopalni w Wapnie.

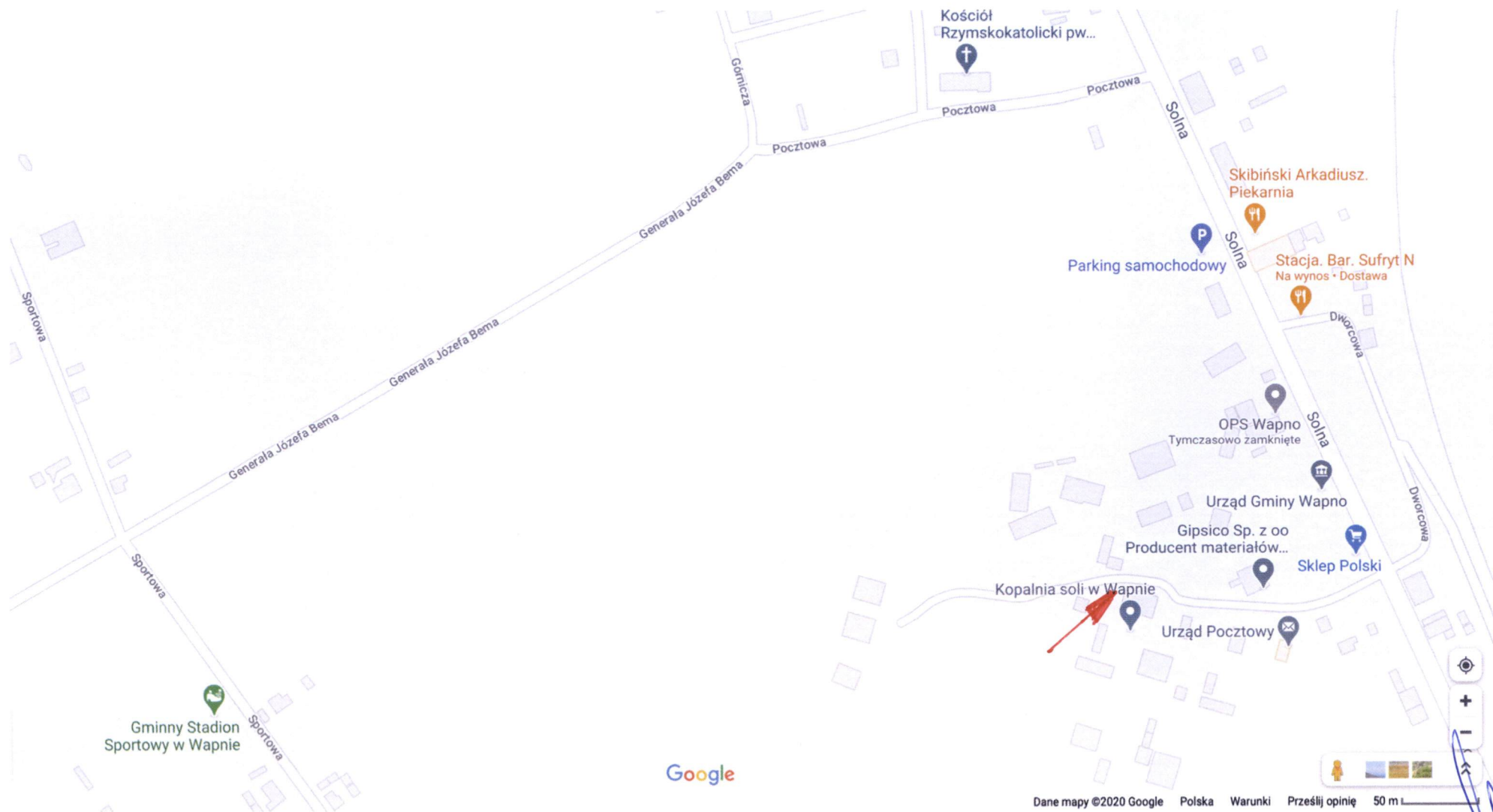
1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja kartograficzna archiwalna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Kopalnia soli Wapno ok. 1940 r.

Źródło: http://amzpbig.com/maps/025_TK25/3070_Exin_1940.jpg

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja kartograficzna współczesna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

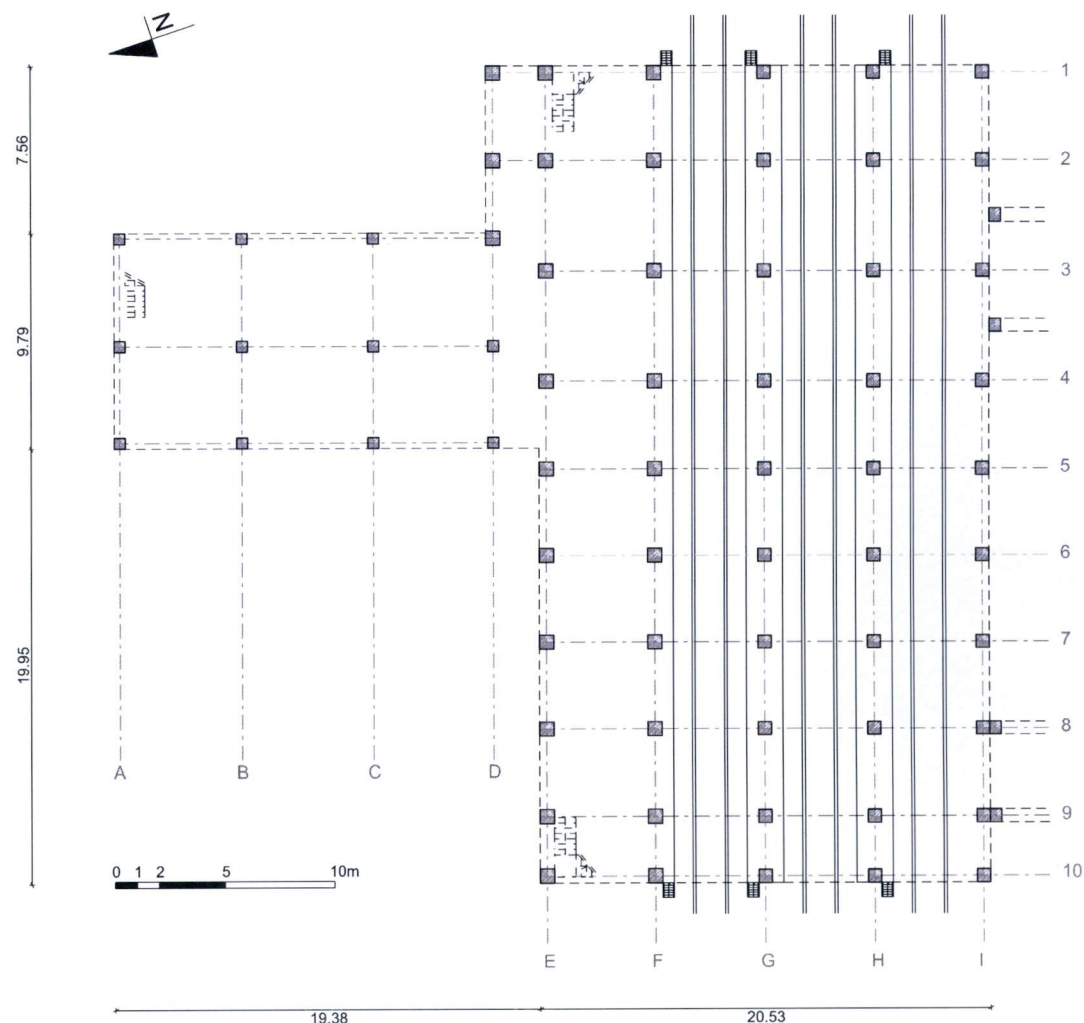
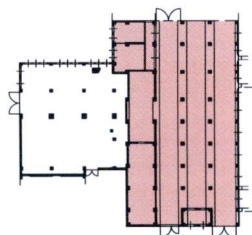
październik 2020,
dr hab. Miron Urbaniak, prof. nadzw.

Plan sytuacyjny dawnej kopalni soli w Wapnie

- 1 – budynek biurowo-administracyjny kopalni (ob. Urząd Miasta i Gminy), 2 – biuro, łącznia z przebieralnią górniczą i magazyn (ob. biura firmy Gipsico), 3 – miejsce nadszybia szybu Wapno II, 4 – budynek parowej maszyny wyciągowej, 5 – budynek magazynowy, 6 – kotłownia parowa z kominem przemysłowym, 7 – budynek elektrycznej maszyny wyciągowej, 8 – miejsce nadszybia dawnego szybu, 9 – magazyn, 10 – warsztat ślusarski, 11 – budynek kruszarki soli (łamaka), **12 – młyn solny**, 13 – hala remontowa napraw cystern i wagonów, 14 – lokomotywnia prostokątna, 15 – estakada komunikacyjna wschodnia, 16 – estakada komunikacyjna zachodnia, 17 – magazyn soli (zachodni), 18 – magazyn worków na sól, 19 – magazyn soli (wschodni), 20 – budynek skażania soli, 21 – budynek administracyjno-biurowy, 22 – budynek magazynowy, 23 – budynek magazynowy, 24 – budynek produkcyjny gipsu, 25 – budynek magazynowy, 26 – budynek magazynowy, 27 – budynek materiałów wybuchowych, 28 – budynek lokomotywni prostokątnej, 29 – budynek garażowy.

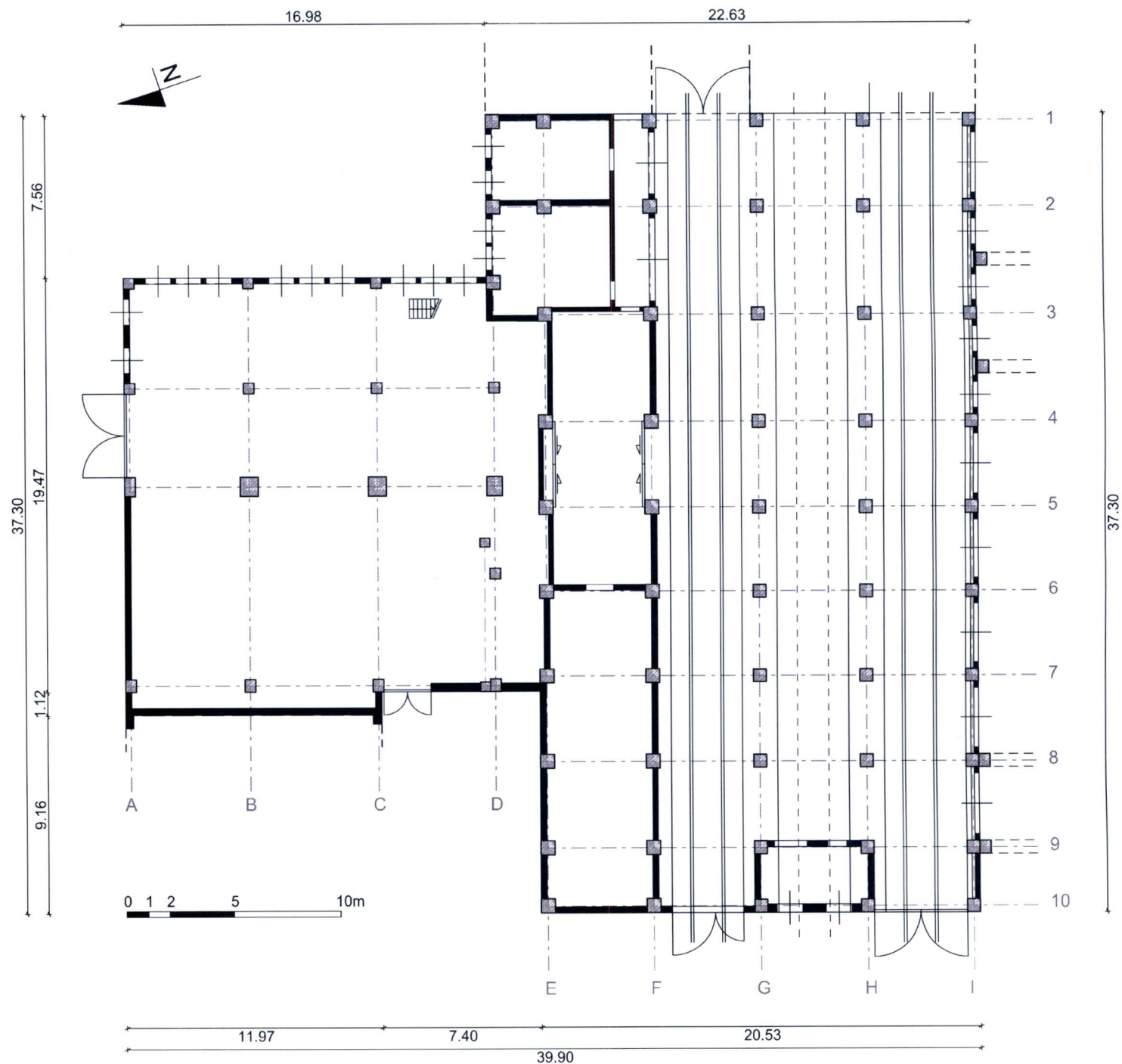
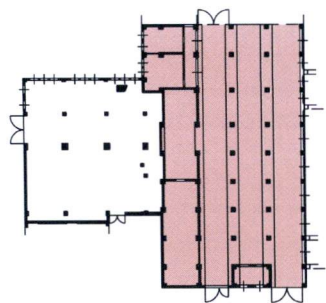
1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Wapno	MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	Dokumentacja techniczno- budowlana – rysunkowa
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Budynek młyna solnego z kruszarką (z lewej) – rzut parteru wkrótce po budowie (ażurowa konstrukcja ścian parteru)

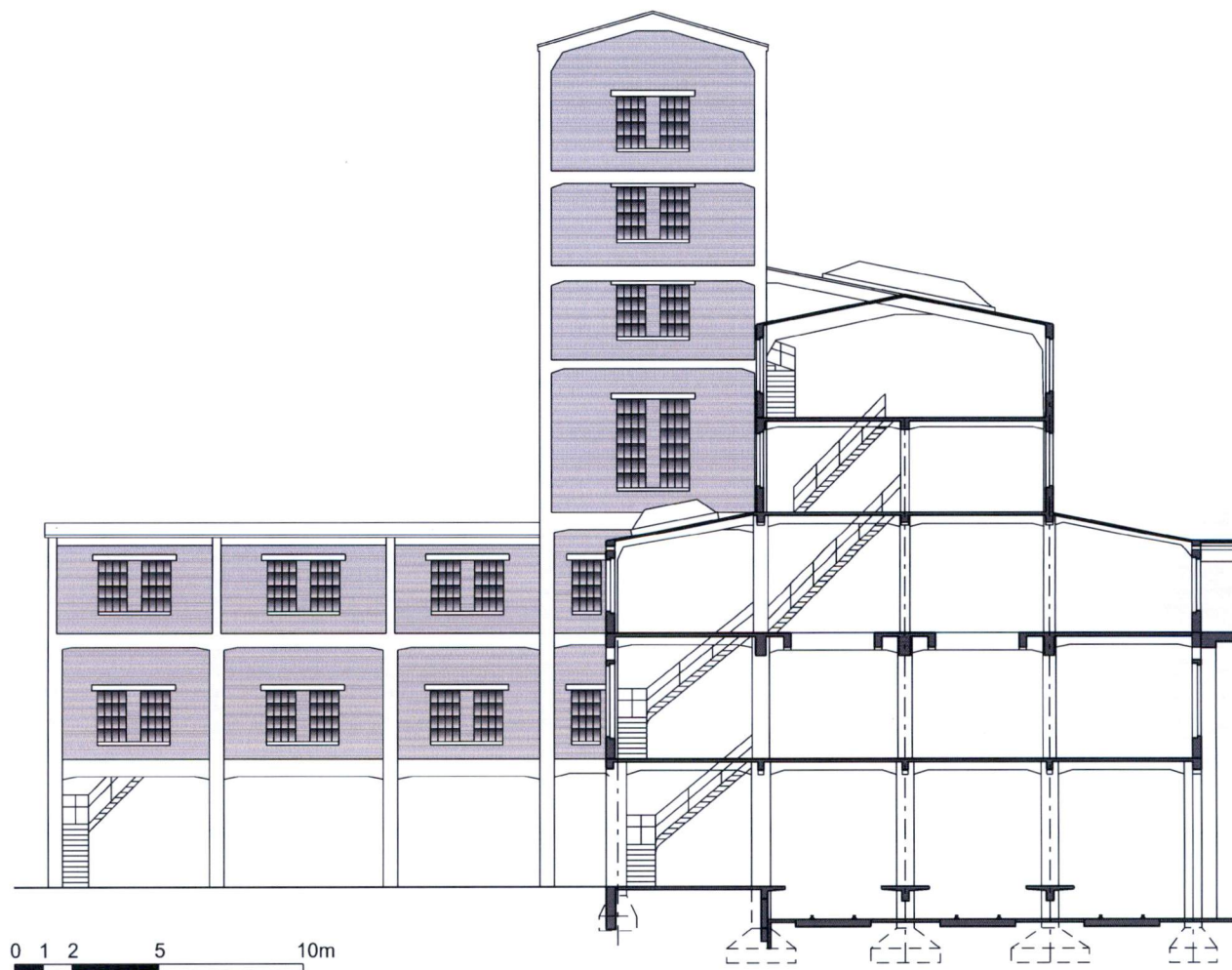
Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

październik 2020,
dr hab. Miron Urbaniak, prof. nadzw.

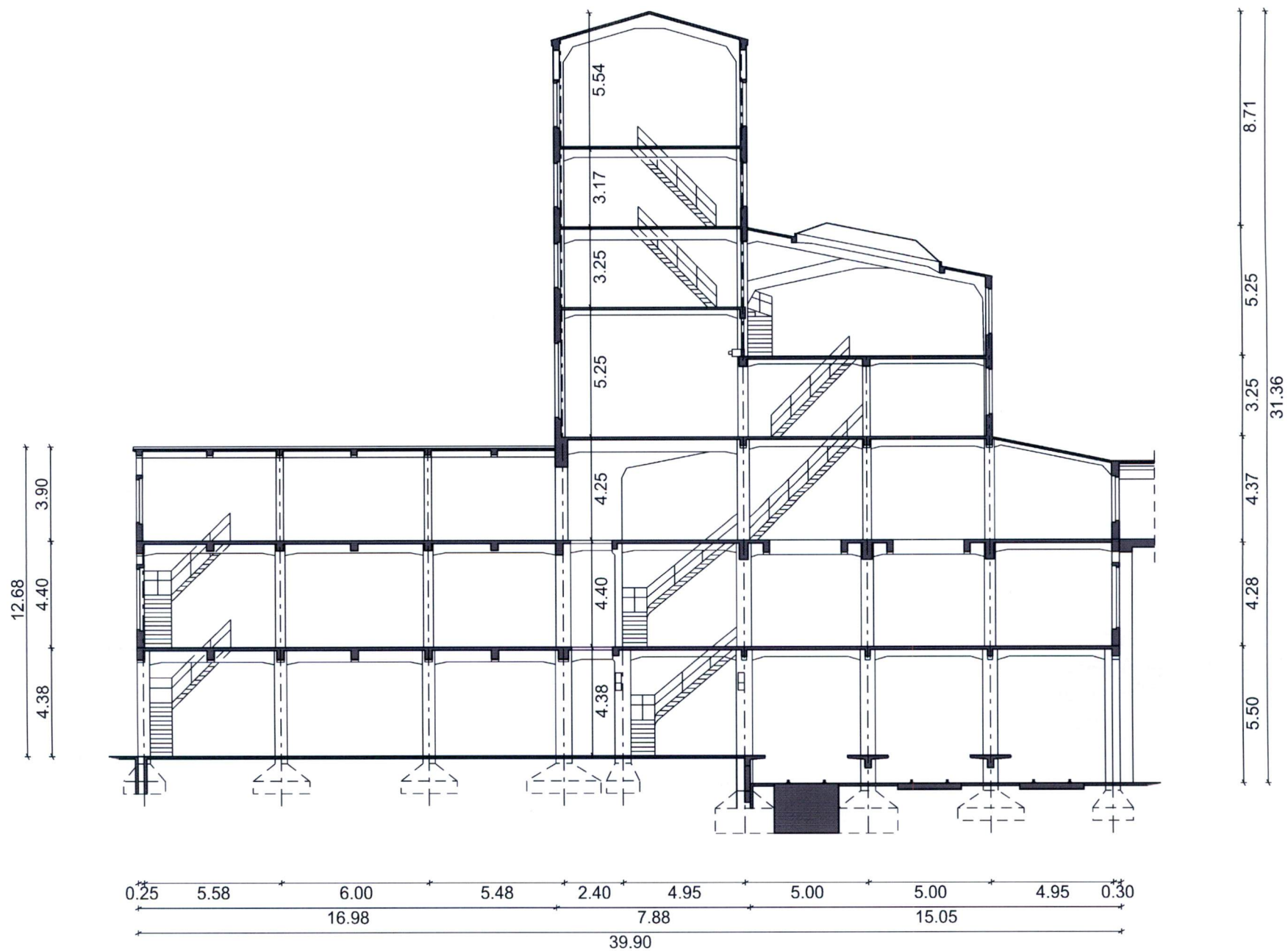

Budynek młyna solnego z kruszarką (z lewej) – rzut parteru współcześnie

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja techniczno- budowlana – rysunkowa
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

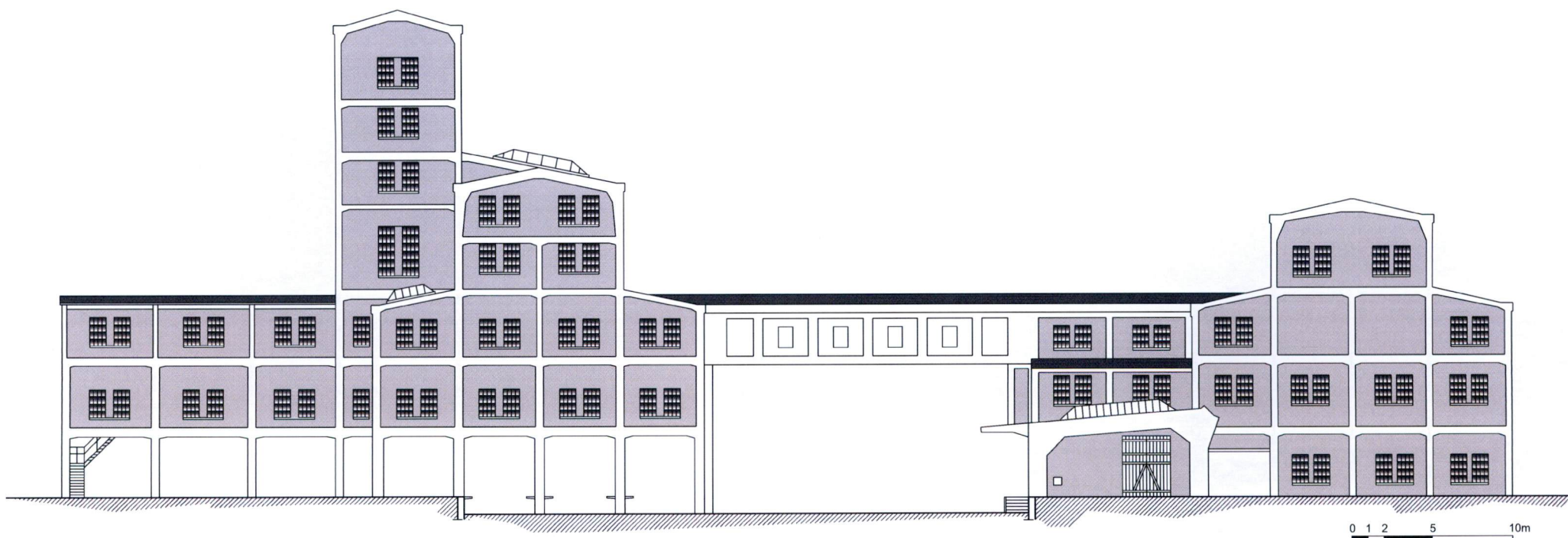

Budynek pionowy poprzeczny młyna solnego (z lewej widok budynku kruszarki)

Budynek młyna solnego z kruszarką (z lewej) – przekrój pionowy poprzeczny

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja techniczno- budowlana – rysunkowa
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

Widok od zachodu całości zespołu młyna z kruszarką (z lewej) wraz z magazynami soli i worków na sól (z prawej) – stan po budowie w 1930 r.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1.

2.

1. Widok młyna solnego od południowego wschodu
2. Widok młyna od wschodu z dobudowaną klatką schodową i szybem windowym
3. Masyw powojennej klatki schodowej i szybu windowego
4. Wschodni fragment elewacji północnej młyna
5. Wschodni fragment młyna wraz z rozbudową od południowego wschodu

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1.

2.

1. Widok młyna solnego od wschodu
2. Widok młyna od południa, z perspektywy magazynu worków na sól
3. Kompleks młyna od południa, w centrum budynek skażania soli
4. Fragment elewacji południowej z układem otworów okiennych
5. Blok młyna od południowego wschodu
6. Fragment elewacji południowej w obrębie IV i V piętra

3.

4.

5.

6.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1.

1. Widok młyna od południa, widoczne estakady komunikacyjne zachodnia (z lewej) i wschodnia (z prawej)
2. Widok elewacji zachodniej, u dołu bramy zamykające dawne wjazdy dla wagonów
3. Skrót elewacji zachodniej od południowego zachodu
4. Widok młyna od południa, z prawej wschodnia estakada komunikacyjna
5. Kompleks młyna od wschodu

2.

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1.

1. Fragment elewacji południowej z estakadą wschodnią
2. Fragment elewacji południowej z estakadami komunikacyjnymi
3. Układ otworów okiennych w przęśle sąsiadującym z estakadą komunikacyjną
4. Fragment elewacji północnej
5. Układ otworów okiennych w skrajnym przęśle wschodnim elewacji północnej

2.

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1. Widok od południa najwyższej części młyna – piętro VI i VII
2. Fragment dobudówki powojennej od południowego wschodu
3. Zamknięcie jednego z przęseł przyziemia młyna za pomocą luksferów
4. Elewacja północna wschodniej dobudówki do młyna – erozja cegły
5. Dobudowane od wschodu hale remontowe wagonów – widok na dachy z młyna

3.

4.

5.

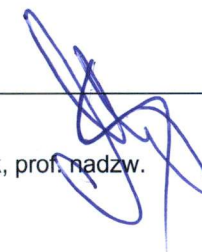
1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

2.

1. Widok peronów postojowych do załadunku soli w przyziemiu młyna
2. Wnętrze hali peronowej do załadunku soli na wagony (pod młynem)
3. Przestrzeń po zdemontowanym torze w hali peronowej
4. Hala peronowa pod młynem – peron centralny do załadunku soli na wagony
5. Żelbetowe słupy nośne w hali peronowej pod młynem

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1.

2.

1. Wnętrze hali peronowej z miejscem po torze kolejowym
2. Drzwi przesuwne z przestrzeni młyna do hali peronowej
3. Fragment młyna z korytarzem przy hali peronowej
4. Drewniane schody w młynie
5. Ciąg jednobiegowych schodów prostych (drewnianych)

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1. Wnętrze młyna – ściana obwodowa wschodnia i drzwi do powojennego szybu windy z klatką schodową
2. Wnętrze młyna – drzwi do powojennego szybu windy z klatką schodową
3. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy bez stropów
4. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy, z prawej poziom II piętra
5. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy, z prawej poziom I piętra

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1. Wnętrze młyna – słupy żelbetowego ustroju nośnego na parterze
2. Wnętrze młyna – poziom I piętra
3. Wnętrze młyna – ustrój ramowy na parterze
4. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy na IV piętrze
5. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy na IV piętrze
6. Ramowa konstrukcja żelbetowa na parterze

3.

4.

5.

6.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

2.

1. Wnętrze młyna – poziom IV piętra, z prawej dwie wyższe kondygnacje
2. Wnętrze młyna w obrębie najwyższych kondygnacji – ustrój ramowy
3. Urządzenia technologiczne na przejściu z młyna do powojennej dobudówki w części wschodniej
4. Wnętrze dobudówki powojennej – widok w kierunku zachodnim
5. Wnętrze dobudowanej po 1945 r. hali przy wschodniej elewacji młyna

3.

4.

5.

1. Miejscowość	WAPNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres MŁYN SOLNY w zespole Kopalni Soli Wapno	6. Zawartość załącznika Dokumentacja fotograficzna
2. Gmina	Wapno		
3. Powiat	wągrowiecki		
4. Województwo	wielkopolskie		

1. Wnętrze młyna – żelbetowy ustrój ramowy i zlikwidowany częściowo strop
2. Dobudowana po 1945 r. od wschodu hala naprawcza wagonów
3. Fragment wnętrza młyna – ustrój ramowy i zniszczone stropy
4. Wnętrze młyna – najwyższe kondygnacje, w głębi schody na zerwane piętro IV

3.

4.

